

TİN SÛRESİ'NİN İŞARETİYLE HZ. ZÜLKİFL (A.S.)

Giriş

Hız. Zülkifl (a.s.), Kur'ân-ı Kerim'de işareten değil, hem sarahaten hem de iki ayrı yerde zikredilmektedir.¹ Ancak bu lafız; geçtiği her iki yerde de isim olmayıp sıfat ya da lakaptır. Zira esmâ-i hamseden "sahip" manasındaki ذُو "zu" ile "kefalet,² itibar, üstünlük",³ "Kifl şehri, besin, gıda",⁴ "hayvanın sırtına binmek için konan çul, nasip",⁵ "kısmet, eş ve benzer"⁶ manalarındaki كِفْل "kifl" kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşmuştur. Bu sebeple Zülkifl; "kefil, itibarlı, üstün, Kifl'e mensup, meyveci, çulcu, nasibi ve eşi olan" manalarına gelen bir sıfattır. Kur'ân-ı Kerim'de, başka yerlerde de bu tür sıfatlandırmalar kullanılmıştır. Mesela Hız. Yunus (a.s.)'a Zünnûn,⁷ Hız. Davud (a.s.)'a Züleyd⁸ ve yine ismini bilmediğimiz ve peygamberliği de tartışmalı olan zâta Zülkarneyn⁹ sıfatlarının verilmesi gibi...

Kur'ân-ı Kerim'de birçok peygamberin bahsi geçmediği gibi ismi veya sıfatı zikredilenler hakkında da detaylı bilgi verilmemiştir. Sünnette sayıları yüz yirmi dört bin veya iki yüz yirmi dört bin olarak verilen peygamberlerden sadece yirmi beş veya yirmi sekiz tanesinin ismi zikredilmiştir. Sünnette ifade edilen sayıyla bilinenlerin sayısı mukayese edildiğinde elimizdeki verilerin ne kadar kıt olduğunu görmekteyiz.

Allah Teâlâ ruh hakkında وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا "Size sadece az bir ilim verilmiştir"¹⁰ buyurmuş ama bu durum etrafımızda olup biten diğer hâdiseler için de geçerlidir. Yine de biz, az da olsa elimizdeki bilgilerin işaretleriyle, Umumun Hız. Zülkifl (a.s.) olarak bildiği zatın kim olduğu veya kimlerin bu sıfatla nitelenmiş olabileceği hakkında bir kanaat ortaya koymaya çalışacağız.

¹ Enbiya, 21/85 ve Sâd, 38/48

² Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezid, *Câmiu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân*, (tah. Ahmed Muhammed Şakir), Müessesetü'r-Risâle, I. Baskı, 2000, XVIII, 507.

³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXI, 220.

⁴ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (trc. Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1990, I, 649.

⁵ Zeccâc, Ebu İshâk İbrahim b. Surrî b. Sehl, *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, I. Baskı, 1988, III, 401-402.

⁶ Ömer Faruk Harman, *DİA*, "Zülkifl" madd.

⁷ Bkz. Enbiya, 21/87

⁸ Bkz. Enbiya, 21/17

⁹ Bkz. Kehf, 18/83

¹⁰ İsra, 17/85

Zülkifl sıfatıyla bilinen bu zatın, peygamber mi yoksa salih bir insan mı ya da âdil bir kral mı olduğu ihtilaf konusu yapılmışsa da¹¹ en kabul edilebilir görüş, müfessirlerin çoğunluğunun da kabul ettiği gibi;¹² bu iki ayette zikredilen şahsın peygamber olduğu görüşüdür. Zira hem ayetlerin bağlamından¹³ hem de sıfatların içinde geçtiği surenin isminden¹⁴ onun peygamberlerden bir peygamber olduğu anlaşılmaktadır.

Bu sıfatı taşıyan zâtın “kim olduğu?” sorusuna da; “Bişr b. Eyyub (a.s.), Elyesa’ (a.s.), Zekeriya (a.s.), İlyas (a.s.), Yuşa’ (a.s.), Hezkiyâl”,¹⁵ “günahlarına tövbe eden Beni İsrail’den bir genç”,¹⁶ “Buda”¹⁷ veya Elyesa’ (a.s.)’ın amcası olan Buzi’nin oğlu olduğu¹⁸ rivayet edilmiş ve bu şahıslarla özdeşleştirilerek cevap verilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca bu sıfatı kişileştirmeden, ayetlerde adı geçen isimler için; “hepsi de kendilerini Allah’a andla bağlayan ve O’nun mesajını insanlara ulaştırmakla sorumlu olan kimseler olduğuna göre, peygamberlerin her biri için kullanılan ortak bir deyimle karşı karşıyayız”¹⁹ yorumları da yapılmıştır.

Zülkifl sıfatını veya lakabını, Bişr b. Eyyub (a.s.), Elyesa’ (a.s.), Zekeriya (a.s.), İlyas (a.s.) ve Yuşa’ (a.s.) gibi herhangi bir isimle ilişkilendirmenin ya da özdeşleştirmenin imkânı yoktur. Zira bu ilişkilendirmeyi teyit edecek hiçbir işaret olmadığı gibi, Sâd suresinde Zülkifl (a.s.)’in yanında Elyesa’ (a.s.), Enbiya suresinde ise Zülkifl (a.s.)’in ardından Zekeriya (a.s.) zikredilir.²⁰ Hezkiyâl ile ilişkilendirme görüşünü de doğrulatacak herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Buna rağmen Mevdûdî, “çağdaş müfessirler, hakkında inandırıcı bir delil olmamasına rağmen onun Hezekiel olduğu

¹¹ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, XVIII, 507.

¹² Âlûsî, Şihabüddin Mahmud b. Abdillâh, *Rûhu’l-Me’ânî fi Tefsîri’l-Kur’âni’l-Azîm ve’s-Seb’i’l-Mesânî*, (tah. Ali Abdülbari Atiyye), Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut, I. Baskı, 1415 (h), IX, 78.

¹³ İbn Kesîr, Ebü’l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-Azîm*, (tah. Sâmî b. Muhammed Sellâme), Dârü’t-Tayyibe, II. Baskı, 1999, V, 363.

¹⁴ Râzî Fahrüddin, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin, *Mefâtihü’l-Ğayb*, Dârü İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, III, Baskı, 1420 (h), XXII, 177.

¹⁵ Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, IX, 78.

¹⁶ Tirmizî, *Kıyâmet*, 48 ve Kurtûbî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, (tah. Ahmed el-Berdûnî ve İbrahim Etfiyyiş), Dârü’l-Kütübî’l-Misriyye, Kahire, II. Baskı, 1964, XI, 327.

¹⁷ Kasımî, Muhammed Cemalüddin b. Muhammed Said b. Kasım, *Mehâsinü’t-Te’vîl*, (tah. Muhammed Bâsil Uyûn es-Sûd), Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut, I. Baskı, 1418 (h), 199–201 ve İbnü’l-Hatîb, Muhammed Abdullatif, *Evdahü’t-Tefâsîr*, el-Matba’tü’l-Misriyye, VI. Baskı, 1964, s. 397.

¹⁸ M. Cengiz Yıldız, “Bir İnanç Merkezi Olarak Eğil”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Yıl: 2003, Sayı: 1, s. 13.

¹⁹ Muhammed Esed, *Kur’ân Mesajı*, (*Meal-Tefsir*), (çev. Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, V. Baskı, İstanbul, 2002, s. 661.

²⁰ Râzî Fahrüddin, *Mefâtihü’l-Ğayb*, XXII, 177 ve Harman, *DİA*, “Zülkifl” madd.

görüşünü kabul etme taraftarıdır. Bu görüş mantıklı görünmektedir, çünkü ayette geçen “o sabreden salihlerdendi ve ona lütfettik” ifadesi Hezekiel kitabınca da desteklenmektedir”²¹ görüşünü benimser. Her ne kadar Hamevî; Hezkîl olarak bilinen diye ifade ettiği Zülkifl’in kabrinin Babil bölgesindeki Hille’nin aşağısında (Kufe ve Kerbela mıntıkasında),²² Musa Kazım b. Cafer es-Sâdık’ın kabrinin yakınındaki Şuşe’de bulunduğunu ifade etmişse de²³ bu ifadeler indî olmanın ötesine gidememektedir. Zira bu görüş de, Mevdûdî’nin dediği gibi; hakkında inandırıcı bir delil bulunmamakta ve herhangi bir kaynağa dayanmamaktadır. Diğer taraftan İsrâî rivayetleriyle şöhret bulmuş zatlardan gelen nakilleri reddedip tahrif olduğu kesin olan Tevrat’ın nakillerini kabullenmek açık bir tutarsızlıktır.

Ayrıca “nasip veya kefalet sahibi anlamındaki Zülkifl bir isim değil, lakaptır ve bu lakap çok büyük bir ihtimalle İsrâiloğulları’na mensup bir peygambere aittir”²⁴ ifadeleri de kabul edilemez. Evet, Zülkifl bir isim değil, lakaptır ama bu lakabı taşıyan zatın Benî İsrâîl peygamberi olmasını gerektirmez. Bu iddianın da dayanacağı herhangi bir delil bulunmamaktadır. Her ne kadar Zülkifl (a.s.)’ın, günahlarına tövbe eden “Kifl” adında, Beni İsrail’den bir genç olduğu görüşü, bazı âlimler tarafından benimsenmişse de bu görüş yanlış bir değerlendirmenin sonucu ortaya çıkmıştır. Çünkü hadis-i şerifte zikredilen gencin ismi “el-Kifl” iken Kur’ân-ı Kerim’de geçen zatın ismi veya lakabı “Zülkifl” dir. Ayrıca hadiste anlatılan genç tövbe ettiği gece vefat etmiştir. Üzerinde herhangi bir zaman geçmemiştir ki herhangi bir sabır gösterebilir. Oysa Kur’ân-ı Kerim, Zülkifl (a.s.)’ın sabredenlerden olduğunu ifade etmektedir. Bir de biz Hz. Zülkifl (a.s.)’ın peygamber olduğunu kabul ediyoruz. Peygamberler ise günah işlemekten korunmuşlardır.²⁵

Hz. Zülkifl (a.s.)’ın Buda ile özdeşleştirilmesine gelince;

²¹ Mevdûdî, Ebü’l-A’lâ, *Tefhîmü’l-Kur’ân*, İnsan Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 1996, III, 327.

²² Ahmet Bedir, *Tevhidin Yurdu Kur’ân-ı Kerim Atlası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010, s. 567.

²³ Hamevî, Şihabüddin Ebu Abdillah Yakut b. Abdillah, *Mu’cemü’l-Büldân*, Dârü Sâdır, Beyrut, II. Baskı, 1995, III, 372.

²⁴ Mustafa Öztürk, “Zülkifl’in Dînî ve Tarihî Kimliğine Dair Bir Araştırma”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, cilt: IV, sayı: 2, s. 111.

²⁵ Cevzî, Cemalüddin Ebü’l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdü’l-Mesîr fî İlmi’t-Tefsîr*, Abdürrezzak el-Mehdî), Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1422 (h), III, 208.

Tîn Suresi'nin İşareti²⁶

“el-Beledü'l-Emîn” ve “Tûr-i Sinîn” lafızlarının işaret ettikleri şeyler hakkında müfessirler arasında ittifak varken “et-Tîn” ve “ez-Zeytûn” lafızlarının işaret ettikleri şeyler hakkında ihtilaf yaşanmış ve her ikisi için de birçok değişik işaretler bildirilmiştir:

Kimileri bunların bildiğimiz incir ve zeytin olduğunu savunurken²⁷ kimileri de bunların ikisinin de Hz. İsa (a.s.)'ın risâlet mekânı olan Kudüs ve çevresini sembolize ettiklerini ve bunlardan maksadın kutsal yerlerden kinaye²⁸ olduğunu savunmuşlardır. Zira bu lafzın, Orta Doğu'daki birçok mescidini ve Şam (Suriye) dağına işaret etmesinin²⁹ yanında, Hilvan (Horasan ile İsfahan sınırında bir yer)³⁰ ile Hemedan arasındaki dağları³¹ ve Budizm dininin kurucusu olan Buda'nın (altında Nirvana'ya ulaştığı bir tür) incir ağacını³² da işaret ettiği bildirilmiştir.

Kasımî'ye göre Allah Teâlâ; Buda'yı temsilen incire, Hz. İsa (a.s.)'ı temsilen Zeytine, Hz. Mûsâ (a.s.)'ı temsilen Sina Dağı'na ve Efendimiz (s.a.s.)'i temsilen de Emîn Belde'ye yemin etmiştir.³³ Yani bu dört peygamberiyle temsilen özdeşleştirdiği dört şeye yemin etmiştir.

Kasımî, “eğer kronolojik sıra gözetilseydi Hz. Mûsâ (a.s.)'ı sembolize eden Tûr-i Sinîn'in önce zikredilmesi lazım gelirdi. Şayet fazilet sırası gözetilseydi o zaman da Hz. Muhammed (s.a.s.)'i sembolize eden el-Beledü'l-Emîn'in önce zikredilmesi lazım gelirdi. Acaba bu sıralama neye göre yapıldı?” sorusuna şu şekilde cevap veriyor:

“Bu sıralama tahrif olma derecesine göre yapılmıştır. Bunların içinde en çok tahrif olan Budizm'dir. İkinci sırada Hıristiyanlık gelir. Daha sonra en az tahrif olmuş olarak Yahudiliği görüyoruz. Hiç tahrife uğramamış olarak da İslâmiyet Allah'ın

²⁶ Bkz. Emanullah Polat, *Tin Suresinin Tefsiri ve Sure Işığında Kutsal Zaman ve Mekân Mefhumu*, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001, s. 34–83.

²⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXX, 153; Kurtûbî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XX, 110; Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX, 169; Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed İbn Ebî Bekr, *Tefsîru Ğaribi'l-Kur'âni'l-Azîm*, Ankara, 1997, s. 489.

²⁸ Zühaylî, Vehbe, *et-Tefsîrü'l-Münîr fi'l-Akîdeti ve's-Şerîati ve'l-Menhec*, Beyrut, 1991, XXX, 304.

²⁹ Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX, 169.

³⁰ Râzî, Ebu Abdillâh, *Tefsîru Ğaribi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 489.

³¹ Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX, 169.

³² Kasımî, *Mehasinü't-Te'vîl*, XVI, 6199.

³³ Kasımî, *Mehasinü't-Te'vîl*, XVI, 6200.

koruması ve emniyeti altında karşımızda durmaktadır. Bu ayetteki sınıflandırmanın inceliklerinden bir tanesi de şudur: Önce fazilet üzerine tesis edilmiş dinler (Budizm ve Hıristiyanlık), daha sonra da adalet üzerine tesis edilmiş dinler (Yahudilik ve İslâmiyet) zikredilmiştir. Ayrıca âyette şu hikmete de işaret vardır: Önce insanlar müsamaha ile terbiye edilir, daha sonra adalet ve şiddet öğretilir. Buda ile Hz. İsa (a.s.)'ın dinleriyle Hz. Mûsâ (a.s.) ile Hz. Muhammed (s.a.s.)'in dinleri arasında büyük bir benzerliğin olduğu araştırma yapanlar tarafından açıkça görülmektedir. Bunun için ilk iki din bir arada ve diğer ikisi daha sonra zikredilmiştir. Yine bu âyetin inceliklerinden bir tanesi de şudur: Rahmet dinleri meyvelere ve bitkilere, adalet dinleri de dağlara ve dağlı şehirlere benzetilmiştir.”³⁴

Muasır âlimlerden Muhammed Hamidullah da mevzuumuzla alakalı şunları kaydediyor:

“Bazı Kur’ân tefsircilerinin gösterdikleri ince araştırmalar sonunda onlar, Budizm’in de Kur’ân-ı Kerîm’de geçmekte olduğunu keşfedip göstermişlerdir; Bu Zü’l-Kıfl adıyla Kur’ân’da geçen peygamber dolayısıyla olmuştur. Diğer bir şekli bilinmeyen ve Kur’ân’da geçen bu isim “Kıfl’lı veya Kıfl’e mensup” mânâsına gelmektedir. Bu Kur’an tefsircileri bu şehrin Kapilavatsu yani Gotama Buda’nın doğduğu şehir olduğunu ileri sürerler. Zü’l-Kıfl aynı zamanda “besleyici” yahut “besin”, “gıda” mânâlarına gelmektedir. Burada hatırlatalım ki Filiozat adlı müsteşrik âlim “L’Inde Classique” adlı eserinde Gotama Buda’nın bir devlet başkanı olan babasının adının Sudodana ve Devlet başşehirinin de Kapilavatsu olduğunu söyler. Sudodana’nın manası, “temiz besin”, “saf yiyecek” tir.”³⁵

Zülkifl’in Buda ile özdeşleştirilmesiyle ilgili; “ilâhî hitabın nüzul dönemindeki insanların kültür dünyası dışında kalan hususlardan hemen hiçbir şekilde söz etmediği hatırlanırsa Zülkifl–Budha özdeşliğinin çok uzak bir ihtimal olduğu hemen fark edilir”³⁶ şeklinde bir görüş bildirilmiştir. Oysa “daha Hıristiyanlık öncesi dönemde Orta Doğu’ya, Helen dünyasına ve Mısır’a kadar yayıldığı ve bu kültürleri de derinden etkilediği bilinmektedir.”³⁷

Bu sıfatı taşıyan belli bir şahıs olmayıp “kendisini Allah’a andla bağlayan ve O’nun mesajını insanlara ulaştırmakla sorumlu olan bütün peygamberlerdir”³⁸ görüşü ise, yukarda zikrettiğimiz gerekçeler sebebiyle, bu ayetlerde zikredilen Zülkifl için geçerli değildir. Ancak her bir peygamberin hatta salih insanın bu vasfa sahip olduğu da muhakkaktır.

Üzerine kase edilen şeyler hakiki manalarında değil de bazı peygamberlere işaret eden birer sembol iseler, o halde et-Tîn ve ez-Zeytûn kimi sembolize ediyorlar? Efendimiz

³⁴ Kasımî, *Mehasinü't-Te'vîl*, XVI, 6200.

³⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 649

³⁶ Öztürk, *Zülkifl'in Dînî ve Tarihî Kimliğine Dair Bir Araştırma*, s. 122.

³⁷ Ali İhsan Yitik, “Budizm”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, III. Baskı, Ankara, 2010, s. 307.

³⁸ Esed, *Kur’ân Mesajı*, s. 661.

(s.a.s.) ve Hz. Musa (a.s.) için birer tane sembol seçilmişken, eğer et-Tîn Buda'nın sembolü değilse neden Hz. İsa (a.s.) için iki ayrı sembol seçilmiş olsun? İkinci kasem olan ez-Zeytûn'un başındaki (ز) harfi ister kasem için ister atıf için gelmiş olsun her iki durumda da zeytinin ayrı bir sembol olduğu aşikârdır. O halde zeytin Hz. İsa (a.s.)'ı sembolize ediyorsa incir başkasının sembolü olmalıdır.

Tîn suresindeki et-Tîn'in "İsfahan ile Hemedan arasındaki dağları"³⁹ veya Budizm'in kurucusu olan Buda'nın altında Nirvana'ya ulaştığı incir ağacını işaret ettiği"⁴⁰ görüşü ile Zülkifl lafzının "Kifl'e yani Kapilavatsu şehrine mensup, besleyici, besin ve gıda" mânâlarına geldiği görüşü yan yana geldiğinde bahsi geçen zâtın Buda olabileceği ihtimali kuvvet kazanmaktadır. Zira Gotama Buda'nın annesi Maya, Kapilavatsu'dan ailesinin yanına giderken, "bir kutsal İncir Ağacı'nın dalından tutunmuş ve o arada onun sağından Buda dünyaya gelmiştir."⁴¹ Bu sebeple Buda incir ağacı ile sembolize edilmiş olabilir. Buda'nın dışında bir başkasının incir ağacı ile sembolize edildiğine hiç rastlanmamıştır. İncir ağacının ancak Buda ile alakası vardır. Nitekim Budistler bu ağaca "Budha Ağacı" adını vermişlerdir. Çünkü Buda incir ağacının altında Nirvana'ya kavuşmuştur.⁴²

Buda'nın etrafındakilere; "ben her şeyi söylemedim, vazifemi yapmadım, benden bin sene sonra başka bir insan gelecek ve benim dinimi tamamlayacak, siz ona uyun. Onun adı Metteya (Matraya)dır" diyerek kendisinden bin sene sonra gelen ve âlemlere rahmet olan Efendimiz (s.a.s.)'i müjdelemesi,⁴³ onun üstün, itibarlı, hakikatten pay almış biri olduğunu göstermektedir.

Haklarında Kur'ân ve hadiste kesin bir bilginin olmayışından dolayı nice peygamberleri ya hiç bilmiyor ya da bazılarını filozof olarak tanıyabiliyoruz. Budizm'in yanlış ve tutarsız hatta putperestliğe veya ateizme yakın şeklienden dolayı Buda'nın veya bir başkasının peygamber olmadığını iddia etmek mümkün değildir. Çünkü eğer hakkında âyet ve hadislerde bilgi olmasaydı bizler bugünkü teslis akidesine saplanmış bulunan

³⁹ Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX, 169.

⁴⁰ Kasımî, *Mehâsinü't-Te'vil*, XVI, 6199.

⁴¹ Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, III. Baskı, Ankara, 1997, s. 161.

⁴² Ahmet Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, Marifet Yayınları, VII. Baskı, İstanbul, 1999, s. 120–121.

⁴³ Sanskritçe'de bu "âlemlere rahmet" demektir. Âlemlere rahmet olarak Buda'dan bin sene sonra gelen peygamber de İslâm peygamberidir. Çünkü Buda M.Ö. 480'de ölmüş Efendimiz (s.a.s.) ise M.S. 571'de doğmuştur. (Bkz. Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, s. 122)

Hıristiyanlığa bakıp Hz. İsa (a.s.) gibi ulü'l-azm bir peygamberin peygamberliğine bile şüphe ile bakmak durumunda kalacaktık. Acaba Buda'nın zamanındaki orijinal din ile bugünkü Budizm birbirleri ile ne kadar uyuşmaktadırlar? Buda'nın tebliğlerinin kendisinden dört yüzyıl sonra ancak yazıya dökülebilmiş⁴⁴ ve karşılaştığı her bölgenin dinî inanç ve felsefelerinden etkilenmiş olması Budizm'in orijinalliğini büyük bir ölçüde kaybettiğinin açık bir göstergesidir.⁴⁵

Gotama Buda'nın bir devlet başkanı olan babasının adının Sudodana ve başşehrinin de Kapilavatsu olduğu, Sudodana'nın ise “temiz besin ve saf yiyecek” manasında olduğu⁴⁶ görüşüyle beraber Zülkifl'in de âdil bir kral olabileceği⁴⁷ görüşleri birlikte göz önüne alındığında Buda'nın babası olan Sudodana'nın da Zülkifl olabileceği söylenebilir. Hz. İbrahim (a.s.)'in Ninova–Harran–Filistin–Mısır–Hicaz ve tekrar Filistin güzergâhını takip ettiği düşünülürse, bu zâtın da Orta Doğu'dan Orta Asya'ya gitmiş olması imkânsız değildir.

SONUÇ

Zülkifl lafzı isim olmayıp bir sıfattır. Kur'ân-ı Kerim'de iki ayrı yerde bu sıfatla tavsif edilen zât ise müfessirlerin cumhuruna göre bir peygamberdir. Ancak bu ayetlerde belirtilen bu sıfatla ve Tin suresindeki “et-Tin” lafzının işaretiyle özdeşleştirilecek kişi hakkında net bir şey söylemek oldukça zordur.

Bununla beraber rivayetlerin farklılıkları, bu zatın da farklı kişiler olabileceğini düşündürüyor. Zira Allah Teâlâ'nın mesajını insanlara ulaştırmakla sorumlu olan herkes bu sıfatlarla muttasıftırlar. Evet, her peygamber bu manaya gelen bu sıfatlarla muttasıftırlar. Yani Zülkifl olarak vasıflandırılan zat peygamber olduğu gibi her peygamber de bir Zülkifl'dir.

Efendimiz (s.a.s.)'in dışında, herhangi bir peygamberin medfun olduğu yerin neresi olduğunu ifade etmek fevkalade zordur. Bununla beraber, araştırmamıza konu olan Hz. Zülkifl (a.s.)'in kabrinin; “Kudüs, Şam, Bitlis, Ergani ve Eğil'de olduğu” biçiminde

⁴⁴ Tümer, Günay, *DİA*, “Budizm” madd.

⁴⁵ Bkz. Polat, *Tin Suresinin Tefsiri ve Sure Işığında Kutsal Zaman ve Mekân Meşhuru*, s. 80.

⁴⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 649.

⁴⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XVIII, 507.

rivayetler de bulunmaktadır.⁴⁸ Bu farklı rivayetlerle beraber kabrin Eğil’de olduğu kabul edilir.⁴⁹

Eylül 1995’te, Eğil’de yapılan bir çalışma neticesinde, Hz. Elyesa’ ve Hz. Zülkifl peygamberlere ait olduğu iddia edilen kabirler taşınmak zorunda kalmış ve bu esnada mezkûr kabirlerdeki cesetlerin hiçbir şekilde çürümedikleri görülmüştür. Bu hadiseye şahit olan heyetin ifadeleri dönemin basınında da yer almıştır.⁵⁰ Gerek nakledilen mezarlardan çıkan naaşların mucizevî durumları gerekse bölgenin coğrafi konumu gösteriyor ki, bölge tarih boyunca birçok peygamberin uğrak yeri olmuştur.

Bu sebeple diyebiliriz ki; Eğil’de karşılaşılan kabirdeki çürümemiş beden, Kur’ân-ı Kerim’de zikri geçen Hz. Zülkifl (a.s.)’a ait değilse bile Zülkifl’lerden bir Zülkifl’in kabridir. Zira peygamberlerin bedenlerini çürütmesi toprağa haram kılınmıştır.⁵¹ Peygamberlerin etleri çürümediği gibi yırtıcı hayvanlar tarafından da yenmez.⁵² Zaten onlar kabirlerinde diridirler ve rızıklandırılıyorlar.⁵³

Şehitlerin durumunu anlatan *وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ* “Allah yolunda öldürülenleri ölü zannetme! Bilakis onlar hayatta olup, Rab’lerinin katında yaşarlar ve rızıklandırılır”⁵⁴ ayetine baktığımızda, peygamberlerin böyle bir nimete daha layık oldukları anlaşılacaktır.

⁴⁸ Yıldız, *Bir İnanç Merkezi Olarak Eğil*, s.15.

⁴⁹ Yıldız, *Bir İnanç Merkezi Olarak Eğil*, s.13, 16 ve Yıldız, “Eğil-Ergani Halkının Dilinde Medfun Peygamberler”, *I. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu*, 25-27 Nisan 2009, Diyarbakır, s. 7.

⁵⁰ Bkz. Bedir, *Tevhidin Yurdu Kur’ân-ı Kerim Atlası*, s. 565.

⁵¹ İbn Mâceh, *Ebvâbü’s-Salâti ve’s-Sünneti Fihâ*, 1085 ve *Ebvâbü’l-Cenâiz*, 1637.

⁵² Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed İbn Hasan, *Delâilü’n-Nübüvve ve Ma’rifetü Ahvali Sâhibi’s-Şeria*, (tah. Abdülmü’tî Kal’aci), Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, I. Baskı, 1988, I, 382.

⁵³ İbn Mâceh, *Ebvâbü’l-Cenâiz*, 1638.

⁵⁴ Âl-i İmrân, 3/169.

KAYNAKÇA

- *KUR'ÂN-I KERİM*
- ÂLÛSÎ, Şihabüddin Mahmud İbn Abdillâh el-Hüseynî, *Ruhu'l-Me'ânî fi Tefsiri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, (tah. Ali Abdülbari Atiyye), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, I. Baskı, 1415 (h)
- BEDİR, Ahmet, *Tevhidin Yurdu Kur'ân-ı Kerim Atlası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010.
- BEYHAKÎ, Ebu Bekir Ahmed İbn Hasan, *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvali Sâhibi's-Şeria*, (tah. Abdülmü'tî Kal'aci), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, I. Baskı, 1988.
- CEVZÎ, Cemalüddin Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, Abdürrezzak el-Mehdî), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1422 (h).
- ESED, Muhammed *Kur'ân Mesajı*, (*Meal-Tefsir*), (çev. Cahit Koçak ve Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, V. Baskı, İstanbul, 2002.
- HAMEVÎ, Şihabüddin Ebu Abdillâh Yakut b. Abdillâh, *Mu'cemü'l-Büldân*, Dârü Sâdir, Beyrut, II. Baskı, 1995.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (trc. Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- HARMAN, Ömer Faruk, *DİA*, “Zülkifl” madd.
- İBN KESİR, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsirü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, (tah. Sâmî b. Muhammed Sellâme), Dârü't-Tayyibe, II. Baskı, 1999.
- İBN MÂCEH, *Ebvâbü's-Salâti ve's-Sünneti Fihâ ve Ebvâbü'l-Cenâiz*.
- İBNÜ'L-HATİB, Muhammed Abdullatif, *Evdahü't-Tefâsîr*, el-Matba'tü'l-Mısriyye, VI. Baskı, 1964.
- KAHRAMAN, Ahmet, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, Marifet Yayınları, VII. Baskı, İstanbul, 1999.
- KASİMÎ, Muhammed Cemalüddin b. Muhammed Said b. Kasım, *Mehâsinü't-Te'vîl*, (tah. Muhammed Bâsil Uyûn es-Sûd), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, I. Baskı, 1418 (h).

- KURTÛBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, (tah. Ahmed el-Berdûnî ve İbrahim Etfîyyîş), Dârü'l-Kütübî'l-Mısriyye, Kahire, II. Baskı, 1964.
- MEVDÛDÎ, Ebü'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'an*, İnsan Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 1996.
- ÖZTÛRK, Mustafa, “Zülkifl'in Dinî ve Tarihî Kimliğine Dair Bir Araştırma”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, cilt: IV, sayı: 2.
- POLAT, Emanullah, *Tin Suresinin Tefsiri ve Sure Işığında Kutsal Zaman ve Mekân Mefhumu*, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001.
- RÂZÎ EBU ABDİLLAH, Muhammed İbn Ebî Bekr, *Tefsîru Ğarîbi'l-Kur'âni'l-Azîm*, Ankara, 1997.
- RÂZÎ FAHRÛDDİN, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin, *Mefâtihü'l-Ğayb*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, III. Baskı, 1420 (h).
- TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezid, *Câmiu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*, (tah. Ahmed Muhammed Şakir), Müessesetü'r-Risâle, I. Baskı, 2000.
- TİRMİZÎ, *Kiyâmet*.
- TÜMER, Günay ve KÜÇÜK, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, III. Baskı, Ankara, 1997.
- TÜMER, Günay, *DİA*, “Budizm” madd.
- YILDIZ, M. Cengiz, “Eğil-Ergani Halkının Dilinde Medfun Peygamberler”, *I. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu*, Diyarbakır, 2009.
- YILDIZ, “Bir İnanç Merkezi Olarak Eğil”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 2003, S.1.
- YİTİK, Ali İhsan, “Budizm”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, III. Baskı, Ankara, 2010.
- ZECCÂC, Ebu İshâk İbrahim b. Sırrî b. Sehl, *Me'âni'l-Kur'an ve İ'râbuhu*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, I. Baskı, 1988.
- ZÛHAYLÎ, Vehbe, *et-Tefsîrû'l-Münîr fi'l-Akîdeti ve's-Şerîati ve'l-Menhec*, Beyrut, 1991.